

INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMIC STUDIES

ULUSLARARASI
EKONOMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

March 2017, Vol:3, Issue:1
e-ISSN: 2149-8377

Mart 2017, Cilt:3, Sayı:1
p-ISSN: 2528-9942

journal homepage: www.ekonomikarastirmalar.org

Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları: Sakarya İli Alan Araştırması *Taxpayers' Attitudes and Behaviors About Taxation: A Case Study in Sakarya*

Nurullah ALTUN

Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi SBF Maliye Bölümü, naltun@sakarya.edu.tr

Temel GÜRDAL

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi SBF Maliye Bölümü, tgurdal@sakarya.edu.tr

Furkan BEŞEL

Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi SBF Maliye Bölümü, fbesel@sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 14 Ocak 2017
Düzeltilme Geliş 22 Şubat 2017
Kabul 8 Mart 2017

Anahtar Kelimeler:

Vergi Bilinci, Vergi Tutumu, Sakarya

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirmelerinde vergiye karşı tutum ve davranışları önemli bir yere sahiptir. Mükelleflerin vergi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmesi, mükelleflerin vergi bilincine ve dolayısıyla vergiye karşı olan tutum ve davranışlarına bağlıdır. Bu çalışmada Sakarya ilinde yaşayan mükelleflerin vergi bilinci ve vergiye karşı tutumlarının belirlenmesi ve vergi bilincinin artırılması için atılması gereken adımların belirlenmesi amaçlanmıştır. Sakarya'da 380 vergi mükellefine anket uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS (22) paket programından yararlanılarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın dikkat çeken sonuçları olarak katılımcıların ülkemizde vergilerin adil olarak toplanmadığı, vergi oranlarını yüksek buldukları, ödedikleri verginin gelirlerine oranla fazla olduğu inancına sahip olduğu belirtilebilir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 14 January 2017
Received in revised form 22 February 2017
Accepted 8 March 2017

Keywords:

Tax consciousness, Tax Attitude, Sakarya

© 2017 PESA All rights reserved

ABSTRACT

The taxpayers' attitudes and behaviors towards taxation are important in fulfilling their tax obligations. The responsibility of the taxpayers to fulfill their tax responsibilities depends on the attitudes and behaviors of the taxpayers towards taxation. In this study it is aimed to determine the attitudes and behaviors of taxpayers towards taxation and tax consciousness and to explain which steps may set to improve the tax consciousness that living in Sakarya province. Questionnaire applied to 380 taxpayers in Sakarya and the SPSS (22) package program was used to analyze and evaluate the data obtained from the questionnaire. As a remarkable results of the study, it can be stated that the participants do not collect taxes fairly in our country, they find the tax rates high, and they have a belief that they pay taxes higher than their income.

GİRİŞ

Vergi, devletler için temel gelir kaynağı olup birey-devlet ilişkisini gösteren en önemli bağlardan biridir. Bu ilişkide devlet egemenlik gücünden kaynaklı olarak üstün taraf iken birey ise yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Bu bağlamda devlet ile bireyin vergilemeye ilişkin çıkarları ve davranışları farklılık arz etmektedir. Birey, satın alma gücünün minimum düzeyde azalmasını kamu hizmetlerinden ise maksimum düzeyde yararlanmayı arzu ederken devlet, sosyal ve ekonomik açıdan istikrarı sağlayabilmek ve finansman ihtiyacını karşılayabilmek için daha fazla vergi toplayarak hedeflerine ulaşmak eğilimindedir (Yılmaz vd., 2015:244). Söz konusu çatışma verginin mali ve ekonomik bir olgu olmasının yanı sıra toplumsal bir yönü olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla bireylerin vergi bilinci ve vergi algısı devlet-birey ilişkisi açısından önemlidir.

Bireylerin psikolojisi üzerinde olumlu veya olumsuz etkisi olabilen mali olaylar bireysel veya kitlesel birtakım tepkiler hatta isyanlar¹ ile sonuçlanabilmektedir (Sağlam, 2013:317). Mali olaylara bireylerin vereceği tepkiler ve bireylerin mali olaylar karşısındaki tutum ve davranışları bireylerin algı ve bilincine bağlı olmaktadır. Bu bağlamda vergilemeye dair mükelleflerin tutumu açısından da mükelleflerin vergi bilinci önemli sonuçlar doğurabilmektedir.

Vergi bilinci ve vergi algısı kavramları genellikle vergi uyumunun birer unsuru olarak ifade edilmektedir. İçsel ve dışsal olmak üzere birçok faktör² tarafından etkilenen vergi bilinci kavramını Edizdoğan vd. (2011:228) bireylerin, kendilerinden vergi alınmasının amacını kendilerine hizmet şeklinde dönecek harcamaların finansmanına katılmak olduğunun farkına varmaları, bu durumu anlamaları ve kabullenme yetenekleri şeklinde tanımlamaktadırlar.

Mükelleflerin vergi karşısındaki olumlu ya da olumsuz tutumları vergi bilinci ile doğrudan ilişkili olduğundan toplumun vergi bilincinin oluşmasında etkili ve etkisi olan faktörlerin doğru belirlenerek değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, mükelleflerin vergi bilincinin artırılması vergilere karşı gönüllü uyumu teşvik ederek toplumda vergi ödeme bilincinin oluşmasına katkı sağlayabilecektir. Böylelikle devlet kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli gelirleri tam ve zamanında eksiksiz olarak toplayabilecektir.

Bu çalışmada mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını etkileyen vergi bilinci araştırılmaktadır. Çalışmada öncelikle vergi bilinci ile ilgili son yıllarda yapılmış çalışmalar özet olarak sunulmakta, daha sonra Sakarya ilinde vergi mükellefleri ile yapılan anketin sonuçları değerlendirilmekte ve anket doğrultusunda öneriler sunulmaktadır.

1. Literatür İncelemesi

Vergi psikolojisi kapsamında ele alınan vergi bilinci, vergi algısı, vergi uyumu, vergi ahlakı gibi konulara ilişkin ilk araştırmalar Schmolders tarafından 1958 ve 1963 yıllarında yapılmıştır (Taytak, 2010: 500). Ülkemizde ise özellikle 90'lı yıllardan itibaren vergi bilinci ve vergi algısına dair araştırmaların yoğunlaştığı görülmektedir.

Dubin vd. (1990) ve Beron vd. (1992)'nin araştırma sonuçlarına göre eğitim seviyesi arttıkça vergi konusundaki pozitif tutum ve algının azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Marandu vd. (2014) de yüksek eğitim düzeyinin vergi kaçırmayı arttırdığını belirtmektedir. Ancak Torgler vd. (2008) tarafından Türkiye ve ABD üzerine yapılan çalışmada eğitim düzeyi arttıkça vergi ahlakının yükseldiği, Alm vd. (1992) tarafından yapılan araştırmada ise bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça vergi mevzuatının daha iyi kavrandığı ve vergiye gönüllü uyumda artışın olacağı belirtilmiştir. Eğitim düzeyi vergi bilinci ilişkisine dair bir başka çalışmada Torgler

¹ Tarihsel süreçte Osmanlı Devleti'nde, ABD'de ve Avrupa'da mali olaylara tepki olarak gerçekleşmiş isyanlar için İnce ve Beşel (2016)'ya bakınız.

² Vergi bilincini etkileyen faktörler şu şekilde sınıflandırılabilir: ekonomik ve mali faktörler, sosyal, kültürel ve kurumsal faktörler, siyasal ve yönetsel faktörler, dinsel ve etik faktörler (Aktan ve Çoban,2006: 137).

(2007) eğitim ile vergi ahlakı ve vergi bilinci arasında bazı hedef kitleler açısından pozitif bir ilişki olduğu, bazı hedef kitleler açısından ise anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Savaşan ve Odabaş (2005) SMMM'ler ve vergi denetim elemanları ile (534 kişi) Türkiye'de vergi kayıp ve kaçaklarının nedenleri üzerine anket çalışması yapmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre vergi kayıp ve kaçaklarına; vergi yükü (%86), istisna ve muafiyetler (%78), vergi sistemindeki adaletsizlik (%72), verginin tabana yayılmaması (%78), kamu harcamaları ile mükellef beklentilerinin uyumsuzluğu (%67) ve vergi ahlakı ve bilincinin eksikliği (%85 ve %82) neden olmaktadır (Savaşan ve Odabaş, 2005:26).

Frey ve Torgler (2007) çalışmaları sonucunda vergiden kaçınmanın yüksek olduğu ülkelerde vergi ahlâkının zayıf olduğu ancak toplumda her mükellefin vergisini tam olarak ödediği inancı yaygın ise vergi ahlakının arttığı bulgusunu elde etmişlerdir.

Ömürbek vd. (2007), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencileri ile gerçekleştirdikleri anket uygulaması sonucunda vergi ödemeyi/ödememeyi belirleyen en önemli faktörlerin sırasıyla ödenilen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi, daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi, adil bir vergi yükü dağılımı olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Gürler Hazman (2009) vergi bilincini etkileyen muhtemel dışsal etkenleri Afyonkarahisar ili Ticaret Borsası'na kayıtlı 231 firma ile görüşme yaparak lojistik regresyon analizi ile tespit etmeyi amaçladığı çalışması sonucunda yükümlülerin vergilere ilişkin davranışlarında içsel faktörleri vergi ödeme gücü, aile ölçeği, vergi ahlakı, eğitim düzeyi, devlete bağlılık, siyasal iktidarı benimseme durumu ve bireysel nitelik taşıyan faktörlerden şeklinde dışsal faktörleri ise vergi yönetiminden ve sisteminden kaynaklanan faktörler, ekonomik konjonktürden kaynaklanan faktörler ve siyasal yapıdan kaynaklanan faktörler olmak üzere üç grupta ele almıştır. Ayrıca idari yapıdan kaynaklanan faktörler arasında "şeffaflığın tam olarak sağlanamaması", "kamusal hizmet sunumunun yetersizliği", "denetimin yetersiz olması" gibi etkenler ilave edilebilirken lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre, siyasi yapıdan kaynaklanan faktörler arasında "mükellefin gözündeki politik başarısızlığın" da bir etken olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir (Gürler Hazman, 2009:68).

Taytak (2010), Türkiye'de ilköğretim II. kademe öğrencilerinin vergi kavramından ne anladıklarını belirlemek ve sahip oldukları vergi bilinçlerini ölçmek amacıyla Uşak ilinde beş okulda 410 öğrenci ile anket uygulaması yapmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin vergi kelimesini ilk olarak ailelerinden öğrendikleri ve vergi bilinci adına ilk eğitimin aileler tarafından verildiği ancak aileler tarafından verilen eğitimin yeterli olmadığı ve ailelerin yanı sıra vergi idaresi ve okullar tarafından da vergi adına çalışmalar yapılması gerektiği, öğrencilerin vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağı doğru bir şekilde algıladıkları ve vergi konusunda bilinçli oldukları, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun vergi vermeyen kişileri kötü vatandaş ve hırsız olarak gördükleri ve vergiyi, devletin varlığı için gerekli bir unsur olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sağlam (2013) Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 330 öğrenciye uyguladığı anket araştırması sonucunda katılımcıların güçlü bir vergi algısına sahip olduğu, katılımcıların ülkemizdeki vergi sistemi hakkındaki kanaatlerinin olumsuz olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Şahpaz vd. (2014), Sakarya ilinde fırıncı esnafının vergi bilincini belirlemeye yönelik araştırmalarında 240 fırıncı esnafı ile anket yapmışlardır. Çalışma sonucunda katılımcıların ödedikleri vergiler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı, katılımcıların vergilerin ödeme gücüne göre alındığını ancak vergi mevzuatının anlaşılır olmadığını düşündükleri, katılımcıların toplanan vergilerin devlet tarafından doğru yerlere harcandığına inandıkları sonuçlarını elde etmişlerdir. Ayrıca yazarlar elde edilen bulgulara göre mükelleflerin vergi bilinci ve algılarını olumlu yönde geliştirmek için algılanan vergi yükünün ve ödeme gücünün

dikkate alınmasını, toplanan vergilerin etkin kullanılmasını ve mükelleflerin vatandaşlık bilinci ve vergi ahlaki düzeylerinin yükseltilmesine önem verilmesini önermişlerdir.

Akıncı ve Başol (2015) Kırklareli ilinde 424 kişi ile yaptıkları anket sonucunda katılımcıların vergi bilincinin henüz yeteri kadar oluşmadığını/gelişmediği, vergi algısı, vergi bilinci, vergiye karşı tutum ve vergi bilinci arttırma seviyeleri arasında cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir fark bulunmadığı, evli bireylerin vergi algısının, bekâr bireylerin vergi algısından daha yüksek olduğu, devlet kurumlarında çalışan bireylerin vergi bilincinin, özel kurumlarda çalışan bireylerin vergi bilincinden daha yüksek olduğu bulgularını elde etmişlerdir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre vergi bilincinin arttırılması için atılması gereken en önemli üç adımın sırasıyla “adil bir vergi reformu”, “daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi” ve “toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi” olduğu belirtilmektedir.

Cansız (2015), Afyonkarahisar ilinde 197 defterdarlık çalışanı ile uyguladığı anket sonucunda vergi aflarının dürüst mükellefler için olumsuz bir algı oluşturduğu, cezai yaptırımların yetersiz olduğu, gelir dağılımının adaletsiz olduğu algısının vergi mükellefleri için vergilerin ödenmesinde olumsuz bir kanaat oluşturduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Yazara göre vergi bilinci dersleri eğitimin her kademesinde konulmalı, vergi mevzuatını iyileştirici tedbirler alınmalı, defterdarlık çalışanlarının eğitim ve öğretim düzeylerini artırıcı imkanların sağlanmalıdır (Cansız, 2015:449).

Yeşilyurt (2015) vergi bilincinin vergi ahlaki üzerindeki etkisini incelemek amacıyla ağırlıklı olarak mali, ekonomik ve vergi kavramlarına yönelik ders alan Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi maliye bölümü öğrencileri ile dini ve ahlaki konularda ders alan Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlaki düzeyleri arasında karşılaştırma da yapabilmek amacıyla anket uygulaması yapmıştır. Araştırma neticesinde ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakına yönelik ifadelerle maliye bölümü öğrencilerine kıyasla daha fazla katıldıkları sonucuna ulaşmıştır (Yeşilyurt, 2015:36).

Korlu vd. (2016a) Bursa özelinde 664 katılımcı ile gerçekleştirdikleri anket araştırması sonucunda katılımcıların vergi ödememenin kul hakkına girmek anlamına geldiğini, vergi ödememenin kutsal bir görev olduğunu ve sık sık uygulanan vergi aflarının vergi ödeme kültürüne zarar verdiğini düşündükleri bulgularını elde etmişlerdir. Ayrıca yazarlar, Bursa’da vatandaşların genel olarak vergi bilincinin istenilen seviyenin altında olduğunu tespit etmişlerdir.

Çiçek ve Sabbağ (2016) Isparta ilinde gelir vergisi mükellefi olan 400 katılımcıya yüz yüze anket yöntemi kullanarak mükelleflerin çoğunluğunun vergiden kaçınmayı rasyonel bir davranış olarak gördüğü ve daha az vergi ödemek amacıyla tüketim veya yatırım tercihlerini değiştirebilecekleri, mükelleflerin düşük vergi oranları uygulanacak olursa, yatırım yeri tercihini gözden geçirebileceğini ancak yerleşim yerini değiştirmeye sıcak bakmadıklarını, mükelleflerin vergiden kaçınmaya yönelik tutum ve davranışlarının özellikle eğitim durumu, yaş, cinsiyet gibi değişkenlerden daha fazla etkilendiği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Korlu vd. (2016b)’nin Bursa ilinde 680 kişiye anket uygulayarak Faktör Analizi ile elde ettikleri sonuçlar vatandaşlar açısından yerel vergi bilincini belirleyen en önemli faktörün “adalet ve eşitlik” olduğu, ikinci önemli faktörün ise “din ve ahlak” olduğu; vatandaşların yerel vergi bilinci açısından belirleyici olmasa da anlamlı olan diğer faktörlerin; katılımcılık ve yerelleşme, kültür, idareye bakış ve siyasi anlayış olduğu şeklindedir.

Taytak (2016), Uşak ilinde 436 gelir vergisi mükellefi ile gerçekleştirdiği anket sonucunda katılımcıların “vergi kanunlarını açık ve anlaşılır buluyorum”, “vergi uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahibim”, “vergi sistemini adil olduğunu düşünüyorum” ve “gelir dağılımının adil olduğunu düşünüyorum” önermelerine kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt verdikleri görülmektedir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre vergi çeşitliliğinin gelir vergisi mükelleflerinin

vergi tutum ve davranışları üzerinde negatif bir etkiye sahip olmadığı ve gelir vergisi mükelleflerinin denetimle vergi ödevlerinin tam ve eksiksiz yerine getirilmesi noktasında bir bağ kuramamış oldukları ifade edilebilir (Taytak, 2016:1954).

Teyyare ve Kumbaşlı (2016) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Maliye Bölümü 1. ve 4. sınıf öğrencilerine anket uygulayarak öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyini belirlenip söz konusu kavramların gelişmesine maliye bölümü etkisinin tespitini hedeflemişlerdir. Çalışma sonucunda maliye bölümü 4. sınıf öğrencilerinin maliye bölümü 1. sınıf öğrencilerine kıyasla vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Teyyare ve Kumbaşlı, 2016:1).

2. Araştırmanın Metodolojisi

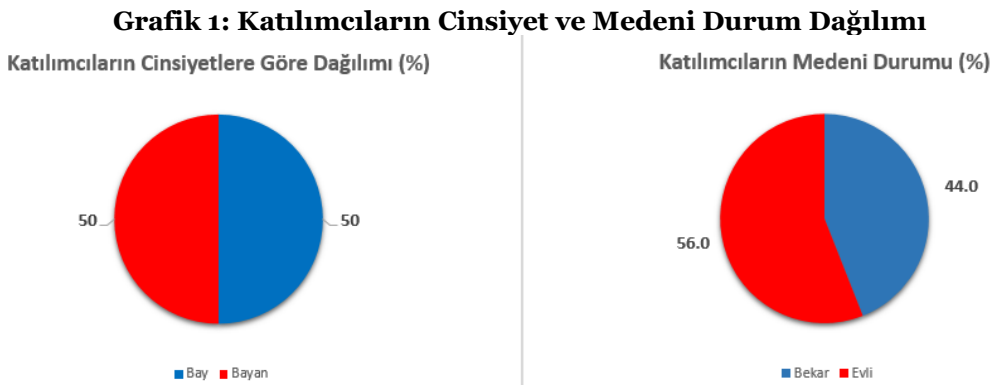
Çalışma kapsamında gerçekleştirilen ankette katılımcılara, cinsiyet, eğitim durumu, yaş, vb. demografik kriterlere ilişkin soruların yanı sıra vergi bilinci ve vergi algılarını tespit edebilmek amacıyla toplam 21 soru sorulmuştur. Ankette yer alan ifadeler, 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Likert ölçeği kapsamındaki ifadeler; “tamamen katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Ankete 18 yaş ve üzeri farklı eğitim düzeyine sahip mükellefler katılmıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan Sakarya ilinde örneklem kütleinin seçiminde rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve anket Sakarya’da 380 kişiye uygulanmıştır. Anketler 2016 yılında Kasım ve Aralık aylarında uygulanmış ve anketlerin değerlendirilmesinde SPSS (22.0) paket programından yararlanılmıştır.

3. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu kısmında gerçekleştirilen ankete ilişkin bulgulara yer verilecektir. Anket verilerinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla Cronbach Alpha güvenilirlik testi uygulanmıştır. Cronbach Alpha değeri 0-1 arasında değişmekle birlikte, literatürde değerin, 0.7’den büyük olması güvenilirlik için yeterli kabul edilmektedir. Bu çalışmada söz konusu değer; 0.754 bulunmuştur. Dolayısıyla anket verilerinin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

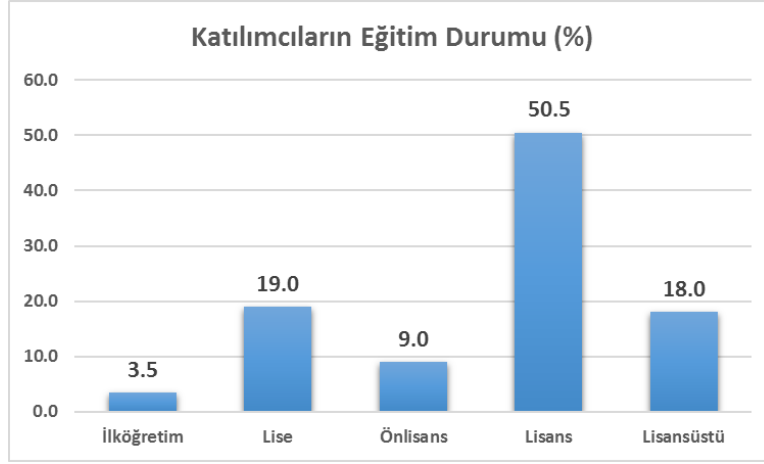
3.1. Demografik Bulgular

Aşağıdaki grafikten de görüldüğü gibi, ankete katılanların %50’si bayan %50’si baydır.

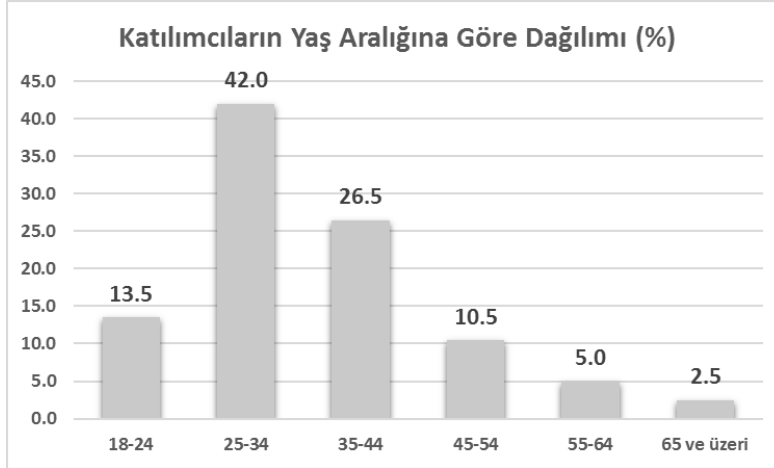
Ayrıca katılımcıların %56’sı evli iken %44’ü bekadır.

Grafik 2: Katılımcıların Eğitim Durumu

Ankete katılanların %3.5'i ilköğretim, %19'u lise, %9'u önlisans, %50.5'i lisans ve %18'i lisansüstü eğitim mezunudur. Türkiye geneli eğitim ortalaması düşünüldüğünde katılımcıların eğitim düzeyinin ülke ortalamasının üzerinde olduğu söylenebilir.

Grafik 3: Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

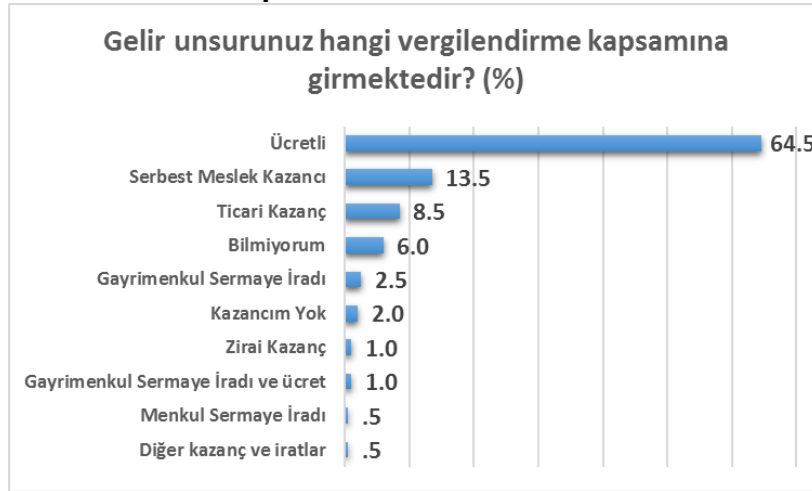

Ankete katılanların %13.5'i 18-24 yaş, %42'si 25-34 yaş, %26.5'i 35-44 yaş, %10.5'i 45-54 yaş, %5'i 55-64 yaş ve %2.5'i 65 yaş ve üzerindedir. Türkiye nüfusunun yaş dağılımı dikkate alındığında katılımcıların yaş dağılımının ülke nüfusunun dağılımına benzer olduğu söylenebilir.

3.2. Vergi Bilincine İlişkin Bulgular

Katılımcılara "Gelir unsurunuz hangi vergilendirme kapsamına girmektedir?" şeklinde yöneltilen soruya katılımcıların %64.5'i ücretli olduğu, %13.5'i serbest meslek kazancı elde ettiği, %8.5'i ticari kazanç elde ettiği yönünde yanıt vermiştir. Katılımcıların %6'sı elde ettiği gelirin hangi unsura dahil olduğunu bilmediğini ifade etmiştir.

Ayrıca katılımcıların %2.5'i gayrimenkul sermaye iradı, %1'i zirai kazanç, %1'i gayrimenkul sermaye iradı ve ücret, %0.5'i menkul sermaye iradı ve %0.5'i de diğer kazanç ve iradlar kapsamında gelir elde ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların %2'si ise kazancı olmadığını ifade etmiştir.

Grafik 4: Katılımcıların Gelir Unsuru**Tablo 1: Katılımcıların Vergi Bilincine İlişkin İfadelere Katılım Düzeyleri (%)**

%	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Vergi kanunlarını anlaşıyor buluyorum.	4.5	12	19	38	26.5
Ödediğim vergilerin hangileri olduğunu biliyorum.	7	35	18	23	17
Ülkemizde vergiler adil olarak toplanmaktadır.	6.5	5.5	11.5	20.5	56
Vergi oranlarımı yüksek buluyorum.	42.5	35.5	5	2.5	14.5
Ödediğim verginin gelirim göre fazla olduğunu düşünüyorum.	48	29	9	4.5	9.5
Vergi afları vergi ödeme isteğimi olumsuz etkiliyor.	32.5	27	19	12.5	9
Vergi kaçırmayı suç olarak görüyorum.	57.5	22	10	3.5	7
Vergi konusunda ihbarda bulundum.	3	4.5	18.5	31.5	42.5
Vergi ödevini yerine getirmediğini düşündüğüm kişileri ihbar etmeliyim.	22.5	33.5	22.5	10	11.5
İhbar mercilerine nasıl ulaşacağımı biliyorum.	14.5	26	26	17	16.5
Vergi cezalarını yeterli buluyorum.	5.5	15.5	33	17.5	28.5
Tandığım vergi kaçırıcıları biliyorum.	8	11.5	29	23.5	28
Devlete güven ile vergi ödeme miktarı arasında doğru bir orantı vardır.	21.5	24	25	11.5	18
Devlet toplanan vergileri doğru değerlendirilmektedir.	6	11	23.5	21.5	38
Vergiye kişisel yatırımların önünde bir engel olarak görüyorum.	20.5	25	25.5	19	10
Ödediğim vergilere karşılık devletten aldığım hizmetlerden memnun değilim.	36.5	26	16.5	10.5	10.5

Katılımcıların %64.5 vergi kanunlarını anlaşılır bulmadığını belirtmişken katılımcıların sadece %16.5'i vergi kanunlarını anlaşılır bulduğunu ifade etmiştir. Araştırma sonuçları mükelleflerin vergi bilinci ve vergiye uyumunu etkileyen unsurlardan biri olan vergi kanunlarının anlaşılabilirliğinin düşük olduğunu göstermektedir. Mükelleflerin vergi bilincinin bir diğer göstergesi ödedikleri verginin hangi vergiler olduğunu bilme düzeyleridir. Ancak uygulama sonuçlarına göre katılımcıların sadece %7'si ödedikleri verginin hangileri olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %17'sinin ise ödedikleri vergilerin hangileri olduğu hususunda bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir.

Mükelleflerin vergi bilincini etkileyen bir diğer unsur ülkede vergilerin adil toplandığı algısıdır. Bu bağlamda katılımcıların %12'si "ülkemizde vergiler adil olarak toplanmaktadır." önermesine katılmakta iken %76.5'inin bu önermeye katılmadığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %78'i vergi oranlarını yüksek bulduğunu, %77'si ise ödedikleri verginin gelirin oranla fazla olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda katılımcıların vergi yükü algısının yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların %59.5'i vergi aflarının vergi ödeme isteklerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Belli aralıklarla yapılandırma adıyla uygulanan literatürde ise daha çok af şeklinde nitelendirilen uygulamaların mükellef üzerinde olumsuz etki oluşturduğu görülmektedir. Ankete katılanların %79.5'i vergi kaçırmayı suç olarak görmesine rağmen "vergi ödevini yerine getirmediğini düşündüğüm kişileri ihbar etmeliyim." önermesine katılanların oranı %56'dır. Katılımcıların vergi suçlarına ilişkin ihbar müessesesine başvurma yolunu tercih etmeyecekleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bugüne kadar vergi konusunda ihbarda bulunanların oranı ise sadece %7.5'tir. İhbar yoluna başvurulmama sebebini araştırmak amacıyla katılımcılara "İhbar mercilerine nasıl ulaşacağımı biliyorum." önermesi sunulmuş ve katılımcıların aslında %40'ının ihbar mercilerine nasıl ulaşacağını bildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mükelleflerin vergi bilincini etkileyen unsurlardan ceza yaptırımlarının etkinliğini araştırmak amacıyla katılımcılara sorulan "vergi cezalarını yeterli buluyorum." önermesine katılımcıların %21'i katıldığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların %19.5'i vergi kaçıran tanıdığı kişiler olduğunu ifade etmişken %51.5'i vergi kaçıran bir tanıdıkları olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların %45.5'i devlete güven ile vergi ödeme arasında doğru orantı olduğunu ifade etmişken devletin toplanan vergileri doğru değerlendirdiğini düşünenlerin oranı ise sadece %17'dir. Ayrıca katılımcıların %72.5'i ödediği vergilere karşılık olarak devletten aldığı hizmetlerden memnun olmadığını belirtmiştir.

SONUÇ

Toplumda vergi bilincinin oluşması devlet ve bireyler açısından son derece önemlidir. Toplumda vergi bilincinin yüksek olması vergi tahsilatının artırılmasını ve kamu harcamalarının artan vergi tahsilatıyla finanse edilebilmesini sağlayabilecektir. Vergi bilincinin artırılması ise mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarına bağlıdır. Dolayısıyla vergiye ilişkin mükelleflerin davranış ve tutumlarının belirlenmesi vergi bilincini arttırmaya yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulanması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Sakarya ili özelinde mükelleflerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarının belirlenmesi amacıyla 380 vergi mükellefi ile anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar mükelleflerin vergi kanunlarını anlaşılır bulmadığını, ödedikleri verginin hangileri olduğunu bilmediklerini göstermektedir. Bu bağlamda mükelleflerin vergiye ilişkin bilinç düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçları mükelleflerin ülkemizde vergilerin adil olarak toplanmadığı, vergi oranlarını yüksek olduğu, ödedikleri verginin gelirlerine oranla fazla olduğu yönünde algılarının bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca vergi aflarının mükelleflerin vergi ödeme isteklerini olumsuz etkilediği, katılımcıların vergi kaçırmayı suç olarak görmesine rağmen

vergi ödevini yerine getirmeyenleri ihbar etme konusunda çok da istekli olmadıkları çalışma sonucunda ulaşılan diğer bulgulardır.

Elde edilen bulgular sonucunda mükelleflerin vergi cezalarını yeterli bulmadığı, devlete güven ile vergi ödeme arasında doğru orantı olduğu ancak devletin toplanan vergileri doğru değerlendirmede ve ödedikleri vergilere karşılık olarak devletten aldıkları hizmetlerden memnun olmadıkları tespit edilmiştir.

Mükelleflerin vergi bilinci ve vergi uyumunu arttırmak noktasında mükelleflerin vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlarının olumlu hale getirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda mükelleflerin söz konusu olumsuz algılarının değiştirilmesi için vergi kanunları daha basit ve anlaşılır hale getirilebilir, vergilemeye ilişkin suçlara verilecek cezaların etkinliği sağlanabilir ve vergilemenin adil olduğu kanaati yaygınlaştırılabilir. Ancak söz konusu hedeflerin yanı sıra belki de en önemlisi mükelleflerin devlete olan güveninin sağlanması ve mükelleflerin ödedikleri vergilere kıyasla kamu hizmetlerinden memnuniyetinin de arttırılması ile vergi bilinci ve vergi uyumunun arttırılabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Adil ve Oğuz Başol (2015), “Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:43, ss.170-179.
- Aktan, Coşkun C. ve Hilmi Çoban (2006), “Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektifinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler”, *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Alm, J., Jackson, B.R. & McKee, M. (1992). Institutional Uncertainty and Taxpayer Compliance, *American Economic Review*, 82: 1018-1026.
- Beron, K.J., Tauchen, H.V. & Witte, A.D. (1992). The Effect of Audits and Socioeconomic Variables on Compliance, In: *Why People Pay Taxes: Tax Compliance and Enforcement* (ss. 67-89), Ann Arbor: University of Michigan Pres.
- Cansız, Harun (2015), “Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyonkarahisar Örneği”, *Yönetim Ve Ekonomi*, Cilt:22, Sayı:2, ss.433-450.
- Çiçek, Serdar ve Jale Sabbağ (2016), “Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği”, *Sosyoekonomi*, Cilt:24, Sayı:28, ss.43-64.
- Dubin, J.A., Graetz, M.J. & Wilde, L.L. (1990). The Effect of Audit Rates on the Federal Individual Income Tax: 1977-1986, *National Tax Journal*, 43(4): 395-409.
- Edizdoğan, Nihat, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş (2011), *Kamu Maliyesi* (3. Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Frey, B. S. ve Torgler, B., “Tax Morale and Conditional Cooperation”, *Journal of Comparative Economics*, 35 (2007) 136–159.
- Gürler Hazman, Gülsüm (2009), “Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi ile Tespiti”, *Akademik İncelemeler*, Cilt:4, Sayı:1, ss.53-71.
- İnce, Tunç ve Furkan Beşel (2016), “The Effect of External Shocks on Tax Burden: Is It Permanent or Temporary?”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, ss.75-96.
- Korlu, R. Kutlu, Adnan Gerçek ve Özhan Çetinkaya (2016a), “Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği”, *Yönetim Ve Ekonomi*, Cilt:23, Sayı:3, ss.711-732.
- Korlu, Rükân Kutlu, Özhan Çetinkaya ve Adnan Gerçek (2016b), “Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi: Bursa Örneği”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:14, Sayı:28, ss.443-465.

- Marandu, E. E., Mbekomize C. & Ifezue A. (2014), "Determinants of Tax Compliance: A Review of Factors and Conceptualizations", Proceedings of the First Middle East Conference on Global Business, Economics, Finance and Banking (ME14 DUBAI Conference) Dubai, 10-12, ISBN: 978-1-941505-16-8 Paper ID_D4110, pp.1-18.
- Ömürbek, Nuri, Hüseyin Güçlü Çiçek ve Serdar Çiçek (2007), "Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları", Maliye Dergisi, Sayı:153, ss.102-122.
- Sağlam, Metin (2013), "Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci", Sosyoekonomi, 2013-1, ss.315-334.
- Savaşan, Fatih ve Hakkı Odabaş (2005), "Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı:10, ss.1-28.
- Şahpaz, Kadriye, Ömer Akgül ve Fatih Yardımcıoğlu (2014), "Fırıncı Esnafının Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Sakarya İli Örneği", Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, ss.59-81.
- Taytak, Mustafa (2010), "İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma", Maliye Dergisi, Sayı:158, ss.496-512.
- Taytak, Mustafa (2016), "Vergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:7, ss.1933-1957.
- Teyyare, Erdoğan ve Kumbaşlı, Ensar (2016), "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:16, Sayı:4, ss.1-29.
- Torgler, B. (2007). Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis, Cheltenham ve Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Torgler, B., Demir, I.C., Macintyre, A. & Schaffner, M. (2008). Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation, Economic Analysis and Policy, 38/2: 313-339.
- Yeşilyurt, Şahin (2015), "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:12, Sayı:32, ss.36-56.
- Yılmaz, Binhan Elif, Sinan Ataer ve Müge Yetkin (2015), "Vergi Algısı – Eğitim İlişkisi: Çeşitli Üniversitelerde Maliye Bölümü Öğrencilerinin Vergi Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", 30. Türkiye Maliye Sempozyumu, 20-24 Mayıs, Antalya, ss.243-280.